

Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону «Про внесення змін до
Закону України «Про корінні народи України» щодо визнання гагаузів
корінним народом України»
(реєстр. № 15223 від 08.05.2026)*

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проєктом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про корінні народи України» щодо визнання гагаузів корінним народом України» (реєстр. № 15223 від 08.05.2026).*

***Ключові слова:** корінні народи, культурні права, гагаузи, самобутність.*

Вступ

Забезпечення прав етнічних спільнот на збереження культурної, мовної та релігійної самобутності є важливим елементом державної політики України, спрямованої на зміцнення міжетнічної злагоди та культурного різноманіття. Реалізація цих прав сприяє підтриманню історичної спадкоємності народів, запобіганню дискримінації та консолідації українського суспільства.

Відповідно до статті 11 Конституції України¹ держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Права корінних народів і національних меншин визначаються виключно законами України (пункт 3 частини першої статті 92 Конституції України).

Правовий статус корінних народів України регулюється Законом України від 01.07.2021 № 1616-IX «Про корінні народи України». Міжнародні стандарти захисту національних меншин, до яких наразі відносять гагаузів, визначені Рамковою конвенцією про захист національних меншин², яка передбачає створення умов для збереження та розвитку національної самобутності, використання мови, освіти та культурних прав.

Основна частина

Метою проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про корінні народи України» щодо визнання гагаузів корінним народом України» (далі – законопроєкт), як зазначено в пояснювальній записці, є визнання гагаузів корінним народом України та поширення на них правового статусу і гарантій, передбачених Законом України «Про корінні народи України» (далі – Закон).

Законопроєктом пропонується розширити перелік корінних народів України і додати до цього переліку гагаузів – автохтонну етнічну спільноту, яка сформувалася

---

¹ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

² Рамкова конвенція про захист національних меншин: Рафіковано Законом України від 09.12.1997 № 703/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text

на території Одеської області; надати корінним народам право на спрямування частини доходів від користування природними ресурсами на території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та Одеської області на їхні потреби.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити такі міркування.

Слід наголосити, що в міжнародному праві відсутнє загальновизнане визначення терміна «корінні народи». Зазвичай виокремлюють низку ознак, які пропонують для визначення корінних народів як самостійних суб'єктів. Наприклад, у Дослідженні проблеми дискримінації корінного населення, підготовленому підкомісією Організації Об'єднаних Націй з питань запобігання дискримінації та захисту меншин³, надано ключові критерії, за якими пропонується визначати народ корінним, зокрема: самоідентифікація; історична спадкоємність із доколоніальними суспільствами, що розвивалися на територіях їх проживання; міцний зв'язок з територією; відмінні соціальні, економічні чи політичні системи; самобутня мова, культура та вірування; належність до недомінантних верств суспільства.

Аналогічно, відповідно до статті 1 Закону критеріями, за якими визначають корінний народ України, зокрема, є (Рис. 1):

Рис. 1.

Варто зазначити, що гагаузи (самоназва gagauzlar) – народ, популяційне та етнокультурне ядро якого розміщене в Гагауз Єрі (Гагаузії) – автономному

³ Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations. Volume 5. See p.29 (379). URL: https://digitallibrary.un.org/record/133666/files/E_CN.4_Sub.2_1986_7_Add.4-EN.pdf

територіальному об'єднанні, що входить до складу Республіки Молдова. Вони представляють тюркомовну православну етнічну спільноту⁴.

За даними Національного бюро статистики Республіки Молдова, станом на 2024 рік серед етнічних меншин 4,2 % визначають себе гагаузами, що складає приблизно 150 тис. осіб⁵.

В Україні, за даними останнього перепису (2001 рік), проживало 31,9 тис. гагаузів, із них більшість в Одеській області – 27,6 тис. (86,5 %) (решта – у Запорізькій, Миколаївській, Донецькій та інших областях). Переважна більшість гагаузів Одещини – це мешканці великих моноетнічних або змішаних із болгарами сіл. У цьому контексті доцільно відмітити, що на території України проживає найчисленніша група гагаузів за межами Молдови.

На Одещині з 1990-х років діють гагаузькі культурно-національні товариства, проводяться фестивалі гагаузької культури, видаються книжки гагаузькою мовою, у кількох сільських школах викладають гагаузьку мову та літературу. Від 1994 року щотижня виходять теле- і радіопрограми «Ана Тарафи» («Рідний край»)⁶.

У контексті дослідження зазначимо, що відповідно до статті 111 Конституції Республіки Молдова на території держави утворена автономно-територіальна одиниця Гагаузія – автономно-територіальне утворення з особливим статусом як форма самовизначення гагаузів, що є складовою і невід'ємною частиною Республіки Молдова, яке самостійно, в межах своєї компетенції, вирішує питання політичного, економічного та культурного характеру в інтересах усього населення. На території Гагаузії гарантуються всі права і свободи, передбачені Конституцією та законодавством Республіки Молдова, діють представницькі та виконавчі органи влади⁷.

Окрім того, правовий статус автономно-територіальної одиниці Гагаузії у складі Республіки Молдова додатково визначено Народними зборами Гагаузії відповідно до Укладення Гагаузії⁸ та Закону про особливий правовий статус Гагаузії (Гагауз Ері)⁹.

⁴ Вортман Д.Я. ГАГАУЗИ. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.: іл. URL: <https://www.history.org.ua/?termin=Gagauzy>

⁴ Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави: Постанова Верховної Ради України від 20.03.2014 № 1140-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-18#Text>

⁵ Rezultatele preliminare ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024. URL: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-preliminare-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-10077_61626.html?fbclid=IwY2xjawlIVfdleHRuA2F1bQIxMAABHX02nzKuziP3SSRepzRZFET35y-M1EieIM15hytWaaXO33PYPsHKxrQD1w_aem_7iYUmK1dJHzTr3LVPPPUCQ

⁶ Вортман Д.Я. ГАГАУЗИ. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2004. 688 с.: іл. URL: <https://www.history.org.ua/?termin=Gagauzy>

⁷ CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA. URL: <https://presedinte.md/rom/constitutia-republicii-moldova>

⁸ REGULAMENT GĂGAUZIA (GAGAUZ ERI). URL: <https://halktoplushu.md/archives/103>

⁹ LEGE privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Eri) Nr. 344-XIII din 23.12.1994. URL: <https://halktoplushu.md/archives/102>

З урахуванням викладеного, на нашу думку, згадана автохтонна етнічна спільнота частково відповідає ключовим критеріям, зазначеним у статті 1 Закону, зокрема щодо її формування на території України, наявності самобутньої мови і культури, визначення як етнічної меншини у складі населення. Інформація щодо наявності традиційних, соціальних, культурних або представницьких органів в Україні у відкритому доступі відсутня.

Щодо відсутності державного утворення за межами України, слід зазначити, що в національному законодавстві не міститься визначення поняття «державне утворення». У зв'язку з цим постає питання: чи може автономно-територіальне утворення з особливим статусом як форма самовизначення гагаузів у Республіці Молдова вважатися державним утворенням з урахуванням положень Закону про особливий правовий статус Гагаузії (Гагауз Ері) та Укладення Гагаузії.

Висновки

Захист прав етнічних спільнот на збереження їхньої культурної, мовної та релігійної ідентичності є одним із пріоритетів державної політики України.

Визнання гагаузів корінним народом України та поширення на них правового статусу і гарантій, передбачених Законом України «Про корінні народи України» (далі – Закон) є актуальним питанням, але з огляду на його дискусійність потребує додаткового обґрунтування.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.